

НАСАНД ХҮРЭЭГҮЙ ХҮН ГЭМТ ХЭРЭГ ҮЙЛДЭХЭЭС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ АСУУДАЛ

Б.Батбаяр

*ДХИС-ийн магистрант,
Цагдаагийн дэслэгч*

Товчлол: Насанд хүрээгүй хүн гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, эрх ашиг нь зөрчигдөж, амь нас эрүүл мэнд, сэтгэл санаагаараа хохирч байгаа тул энэ өгүүллээрээ гэмт хэрэг үйлдээд, гэмт хэргийн халдлагад өртөөд буй асуудлыг судалж, цаашид анхаарах асуудлын талаар дурьдсан болно.

Түлхүүр үг: Хүүдэд учирч болзошгүй эрсдэл гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл бага насны хүүхдийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга зам, шалтгаан, гэмт хэрэгт өртсөн хүүхдийн нийгмийн байдал

Оршил: Гэмт хэргийн хамгийн том хохирогч нь хүүхэд байдаг. Гэтэл сүүлийн үед бидний хойч ирээдүй болсон бяцхан үрс маань өөрсдөө гэмт хэрэг үйлддэг, гэмт хэрэгт холбогдох тохиолдол эрчимтэй нэмэгдэх хандлагатай байна. Ялангуяа нийгмийн стресс, бухимдал ихтэй энэ цаг үед үр хүүхдүүдээ тавих бидний хараа хяналт, тэдэндээ зориулах цаг хугацаа дэндүү хомсхон байгаа юм.

Мөн гэр бүлийн хайхрамжгүй байдал, гэр бүл салалт зэргээс шалтгаалж бага насны хүүхдүүд гэмт хэрэгт холбогдож байна. 2021 оны эхний 7 дугаар сарын байдлаар насанд хүрээгүй 296 хүүхэд гэмт хэрэгт холбогдоод байна.¹¹ Харамсалтай нь тэдний үйлдэж буй гэмт хэрэг нь ноцтой гэх ангилал руу алхам, алхамаар ойртсоор байгаа юм. Тиймээс ирээдүй болсон бяцхан үрсээ хамгаалж, ирээдүйг нь хэрхэн гэрэлтүүлэх талаар уг сэдвийг хөндөж буй билээ.

Үндсэн хэсэг: Үе тэнгийхэнтэйгээ найзалж, нөхөрлөж, инээж тоглож байх насандаа хүүхдүүд маань гэмт хэрэгт хөл алдах тохиолдол их болжээ. Гэмт хэрэг үйлдэж байгаа хүүхдүүд гол төлөв эрэгтэй хүүхдүүд байдаг бөгөөд хүүхдийн гэмт хэргийн 90 гаруй хувийг эзэлдэг. Харин охидууд гэмт хэрэг үйлдэх нь харьцангуй бага байдаг.

Гэвч нийт хүүхдийн үйлдсэн гэмт хэргийн 5-6 хувийг охидуудын гэмт хэрэг эзэлдэг байсан бол сүүлийн жилүүдэд хийсэн судалгаагаар 7-8 орчим хувь, зарим тохиолдолд 10% болж өсөх болсоныг судлаачид тэмдэглэж байна. Жишээлбэл, судалгаагаар гэмт хэрэг үйлдсэн эрэгтэй хүүхэд 93,3 хувь, эмэгтэй хүүхэд 6,7 хувийг эзлэж байгааг тогтоожээ²².

Гэмт хэрэг үйлдэж ял шийтгэгдсэн хүмүүсийн дунд хийсэн судалгаанаас дүгнэлт хийхэд, хүүхэд гэмт хэрэгт өртөгдөж байгаа шалтгаан нь тэдний сэтгэхүйн онцлогтой холбоотой байдаг байна. Тухайлбал, амьдралын туршлаггүй, аливаа үйл явдлын мөн чанарт хандах чадвар мөхөс, бусдыг дууриах, тэдний харш үзэл бодол, үйл ажиллагааг ойлгохгүй уруу

1 Цагдаагийн ерөнхий газрын гэр бүлийн хүчирхийлэл, хүүхдийн эсрэг гэмт хэрэгтэй тэмцэх хэлтсийн судалгаа-2021 он

2 Хүүхэд гэмт хэрэгт холбогдож буй шалтгаан нөхцөл, насанд хүрээгүй хүмүүсийн гэмт хэргийн шалтгаан нөхцлийг судалсан судалгааны тайлан. УБ. 2014

татагдах, эцэг, эх болон ойрын хүмүүсээс тэдэнд тавих хараа хяналт сул, тэнэмэл зэрэг нөхцөл байдлууд нөлөөлдөг байна.

Ер нь хүүхдийг гэмт хэрэг үйлдсэнийх нь дараа ял шийтгэл оногдуулахаас илүүтэй гэмт хэрэгт өртөгдөх, дахин гэмт хэрэг үйлдэхээс нь урьдчилан сэргийлэх нь чухал юм. Хүүхдийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион явуулахад судалгаа шинжилгээ, тодорхой төлөвлөгөөгүй явуулах боломжгүй бөгөөд төрийн болон төрийн бус байгууллага, эцэг эх, сургууль, орон нутгийн байгууллагын оролцоотой хамтын үйл ажиллагаа явуулах нь зүйтэй юм.

Монгол Улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 6.2.1-т “Гэмт хэрэг үйлдэх үедээ 16 насанд хүрсэн хүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ” гэж заасан байдаг.³ 2015 онд батлагдаж, одоо шинээр хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хуульд нэр бүхий 12 гэмт хэргийг үйлдсэн байвал эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан. Тодруулбал: хүний эрүүл мэндэд хүнд гэмтэл санаатай учруулах, хүчин, хулгай, эд хөрөнгийг устгах, гэмтээх, мансрууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодисыг хууль бусаар ашиглах, олон нийтийн амгалан тайван байдлыг алдагдуулах, цахим мэдээллийн системд хууль бусаар халдах гэх мэт хэргүүд багтсан байна.

Эдгээр хуульд заасан нэр бүхий гэмт хэргийг үйлдсэн 14-16 насны этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх эрх зүйн зохицуулалт байдаг. Харин 14-өөс доош насанд хүрээгүй бол тухайн хэргийг үйлдэгч эсвэл хохирогч ч бай бага насны хүүхэд гэж үздэг учраас ял оноох эрх зүйн зохицуулалтгүй байна.

Нийтлэг байдлаар авч үзвэл эцэг эхийн хайр халамж дутах, амьдралын түвшин доогуур, ядуурал, ажилгүйдэл, гуйлгачлал, түүнчлэн бусдын сөрөг нөлөө, гэр бүлийн хүчирхийлэл, бусдын дарамт, шахалт, сониуч гэнэн зан, бусдын нөлөөнд амархан автдаг байдал, багш, эцэг, эхчүүдийн таагүй харьцаа, сургууль завсардалт зэрэг олон нийгмийн сөрөг үзэгдэл нь энэ төрлийн гэмт хэргийн шалтгаан, нөхцөл болдог.⁴ Өөрөөр хэлбэл нийгэм, эдийн засаг, сургууль боловсрол, гэр бүлийн орчин хүүхдээс шалтгаалах дараах шалтгаан, нөхцөл байна. Үүнд:

1. Бусдын нөлөөнд амархан ордог. Хүүхэд сэтгэлзүй, зан төлөв, оюун ухааны хувьд бүрэн гүйцэт төлөвшөөгүй байдаг учир түүнийг хүрээлж буй гэр бүл, эцэг, эх, найз нөхөд, ойр дотны хүмүүсийн нөлөөнд автахад маш амархан.

Орчин тойрны хүмүүсийн ааш, зан яриа өгүүлэл, биеэ авч яваа байдал, бусдын үлгэргүй байдлаас шалтгаалж хүүхэд буруу зүйлийг илүү сонирхох, суралцах, үзсэн зүйлээ туршихыг хүсэх нь улмаар гэмт хэрэг үйлдэхэд хүргэдэг.

2. Амар хялбар аргаар мөнгөтэй болох хүсэл. Насанд хүрээгүй хүний тухайд эдийн засгийн хувьд бусдаас хараат байдгаараа онцлог байдаг. Өөрөөр хэлбэл хоол хүнс, хувцас, орон байрны хэрэгцээг түүний эцэг, эх болон харгалзан дэмжих үүрэгтэй этгээдүүд хангаж байдаг.

Хүүхэд өөрийнх нь хэрэгцээг хангаж чадахгүй нөхцөлд амьдралын түвшин хамаарахгүйгээр гэмт хэрэг үйлдэж, олсон мөнгөөрөө хоногийн хоол хүнс, хэрэгцээт зүйлс

3 Төрийн мэдээлэл. 2015. №7 Монгол Улсын Эрүүгийн хууль

4 Нийслэлийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал, гэр бүлийн хүчирхийлэл, насанд хүрээгүйчүүдийн гэмт хэрэг дэх оролцоо, нөлөөлөл цаашдын чиг хандлага. УБ.2014. ЭШХ-ийн эмхэтгэл.

авахаасаа илүүтэй цахим тоглоом тоглох, ууж идэх, үзвэр үзэх зэргээр зугаацахад зарцуулдаг байна.

3. Чөлөөт цагийг өнгөрүүлэх газар дутмаг. Хүүхдэд зориулсан биеийн тамирын талбай, тоглоомын төв, усан бассейн, спортын цогцолбор, хүүхдийн ордон зэрэг чөлөөт цагаа зөв өнгөрүүлэх газар хомс, үйл ажиллагаа явуулж байгаа зарим газрууд нь өндөр төлбөртэй байгаагаас хичээлийн бус цагаар хэсэг бүлгээрээ нийлж, гадуур тэнэж сэлгүүцдэг.

4. Гэр бүлийн орчин. Хүүхдийн буруу хүмүүжил, нийгэмд харш зан төлөв нь гол төлөв гэр бүлийн хүрээнд тогтдог бөгөөд гэр бүл дэх таагүй уур амьсгал, архидалт, гэр бүлийн хүчирхийлэл, гэр бүл салах зэрэг нь хүүхдэд сөргөөр нөлөөлж байнгын стресст орох, уур бухимдлаа бусдад гаргах, хүчирхийлэл үйлдэхэд хүргэдэг.

5. Хүүхдийг зөв хүн болгон төлөвшүүлэхэд чиглэгдсэн хичээл сургалтын чанар. Ерөнхий боловсролын сургуулиудад “Иргэний боловсрол” болон “Амьдрах чадварт суралцах үйл ажиллагаа” хичээлээр сурагчдад гэмт хэрэг, зөрчил, гэмт хорын тухай ойлголтыг тодорхой цагаар заадаг боловч хичээлийн агуулга нь өнөөгийн шаардлагатай уялдаагүй, багшлах боловсон хүчин дутмаг зэрэг шалтгаанаар төдийлөн үр дүнд хүрэхгүй байгаа юм.

Сурагчдын тоо олон, зарим үед 3 ээлжээр хичээллэдэг учир хичээлийн бус цагаар хүүхдийн хүмүүжилд чиглэсэн ажил, арга хэмжээ бараг зохион байгуулагддаггүй.

6. Хууль, дүрэм, журам, стандартын хэрэгжилт хангалтгүй. Хүүхдийн эрхийн тухай хууль, Хүүхэд хамгааллын тухай хуульд заасны дагуу гэмт хэргийн улмаас эрх нь зөрчигдсөн хүүхдийн асуудлаар “Хүүхдийн хууль зүйн хороо”, хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдийн асуудлаар “Хамтарсан баг” ажиллахаар заасан боловч хэрэгжилт нь хангалтгүй, стандарт MNS 6444:2014 буюу “Сургуулийн бүс”-ийн техникийн ерөнхий шаардлагын дагуу сургуулийн орчинг тохижуулаагүй, сургуулийн автобусны тоо бага, Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах тухай хуулийн талаар эцэг, эх, сурагчдын мэдлэг хомс, эцэг, эхчүүд хүүхдийг зориулалтын дагуу тээвэрлэдэггүй, бага насны хүүхдийг ганцааранг нь замын хөдөлгөөнд оролцуулдаг, эсхүл хүүхдийг хүүхдэд нь даатгаж /ах, эгчээр нь хүргүүлэх гм/ хөдөлгөөнд оролцуулдаг зэрэг байдлууд нь хүүхэд зам тээврийн осолд өртөхөд ихээр нөлөөлж байна.

7. Цахим орчин дахь хяналтгүй, сөрөг мэдээлэл. Мэдээллийн технологи, цахим орчин, гар утас нь хувь хүн, нийгмийн амьдралд шинэ дэвшлийг авч ирсэн хэдий ч энэ нь хүүхдийн тухайд садар самуун, хүчирхийлэл, гэмт хэргийн тухай санаа, сэдэл өгч, донтолт, ганцаардлыг бий болгох гол нөхцөл болсоор байна.

Гэмт хэрэг үйлдсэн хүүхдүүдийг насны төвшингөөр авч үзвэл: 2021 оны эхний 7 сарын байдлаар насанд хүрээгүй гэмт хэрэгт холбогдогчдын 23 буюу 6.7 хувь нь эмэгтэй бол үлдсэн 93.3 хувь нь эрэгтэй хүүхдүүд үйлдсэн байна.⁵

Харин насны төвшингөөр нь авч үзвэл, 16-17 насны эрэгтэй 214, эмэгтэй 17, 15 хүртэлх насны эрэгтэй 106, эмэгтэй 6 гэсэн үзүүлэлттэй байна. Үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 254 буюу 85.8 хувь нь хөнгөн, 142 буюу 42.2 хувь нь хүнд гэмт хэрэг эзэлсэн. Үүнээс 72 хувь нь нийслэлд, 18 хувь нь орон нутагт бүртгэгдсэн.

5 <https://police.gov.mn/home>. Гэмт хэргийн 2021 оны эхний 7 сарын статистик тоо мэдээнээс хэсэгчилэн авав.

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон, гэмтсэн, нас барсан хүн, насны бүлгээр, хүйсээр, жил бүрийн эхний 2 сарын байдлаар авч үзвэл:⁶

Үзүүлэлт	Хохирсон хүн		Гэмтсэн хүн		Нас барсан хүн	
	2020 1,2-р сар	2021 1,2-р сар	2020 1,2- р сар	2021 1,2- р сар	2020 1,2- р сар	2021 1,2- р сар
7 хүртэлх нас	36	25	8	7	21	8
8-17 нас	228	132	58	44	11	7
18-29 нас	1619	872	468	353	31	27
30-39 нас	2052	1207	515	428	48	47
40-49 нас	1405	836	270	245	77	38
50-59 нас	822	428	161	128	70	29
60-69 нас	289	138	41	37	24	14
70 ба түүнээс дээш нас	66	28	8	10	9	3
эмэгтэйчүүд	2724	1551	601	507	71	45

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүн 2021 оны эхний 2 сард 3.7 мянга болж, 157 (4.3%) нь **18 хүртэлх насны хүүхэд**, 1551 (42.3%) нь эмэгтэйчүүд байна. Гэмт хэргийн улмаас 2021 оны эхний 2 сард 1252 хүн гэмтэж, 173 хүн нас барсан нь өмнөх оны мөн үеэс гэмтсэн хүн 277 (18.1%)-оор, нас барсан хүн 118 (40.5%) -аар буурсан байна. Гэмт хэргийн улмаас 2021 оны эхний 2 сард хохирсон 3666 хүний 25 (0.7%) нь **7 хүртэлх насных, 132 (3.6%) нь 8-17 насных**, 872 (23.8%) нь 18-29 насных, 1207 (32.9%) нь 30-39 насных, 836 (22.8%) нь 40-49 насных, 594 (16.2%) нь 50, түүнээс дээш насныхан байна.

Гэр бүлийн орчин, эцэг, эх-хүүхдийн хүмүүжилд нөлөөлөх нь:

Өнөөдөр манай улсын хувьд нийт хүн амын 34.6 хувийг 0-18 насны хүүхэд эзлэж байгаа бөгөөд хүүхдийн эрхийг хангах, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд гэр бүл, эцэг, эх бидний оролцоо хамгийн чухал юм. Учир нь хүүхдийн өв тэгш хүмүүжил, төлөвшилд гэр бүлийн халуун, дулаан уур амьсгал нэн чухал төдийгүй аз жаргалтай, бие биенээ ойлгодог, хүндэлдэг, сонсдог гэр бүлд хүүхэд бие бялдар, оюун ухааны хувьд өв тэгш хүмүүждэг байна.

Хүүхдийг зөв хүн болгон хүмүүжүүлэх, төлөвшүүлэх асуудал бол гэр бүл, эцэг эхээс шууд хамаардаг гэдгийг бид бүхэн мэддэг хэдий ч, өдөр тутмын алба, амины ажил гэж зүтгэсээр... нэг л мэдэхэд хүүхэд гэмт хэрэг үйлдэх, гэмт хэргийн улмаас эрх ашиг нь хохирох, хүчирхийлэлд өртөх, зам тээврийн осолд орох, хаягдах, төөрөх, архидан согтуурах, мансуурах,

6 Үндэсний статистикийн хорооны 2021 оны эхний 2 сарын тоо мэдээнээс хэсэгчилэн авав.

цахим тоглоомонд донтох, биеэ үнэлэх, гал түймэр, гол усны аюул, ахуйн осолд өртөх зэрэг олон асуудлын улмаас амь нас, эрүүл мэнд нь хохирсоор байна.

Монголчууд “Хүн болох багаасаа, хүлэг болох унаганаасаа”, “Буруу эрхэлсэн хүүхэд бухын хүзүүнээс ч хатуу” гэж сургадаг. Энэ нь хүүхдэд багаас нь хайр энэрлийг өгч, анхаарал, халамж тавьж, зөв дадал хэвшилтэй болгож хүмүүжүүлэхийн ач холбогдлыг цөөн үгээр илэрхийлсэн хэрэг. Хүүхдээ зөв хүн болгон хүмүүжүүлэх, төлөвшүүлэх, эрсдэлт нөхцлөөс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах нь зөвхөн сайн эцэг, эхийн ухамсар, амьдралын туршлагатай холбоотой бус, бүх эцэг, эхчүүдийн хуулиар хүлээсэн заавал биелүүлэх ёстой үүрэг юм.

2017 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөдөр үйлчилж байгаа Зөрчлийн тухай хуульд “Хүүхдийн эрхийг зөрчих” гэсэн бүлгийг шинээр оруулж хүүхдийн эрхийг хангах талаар эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй, хүүхдийн бие махбодод халдсан, эсхүл үл хайхарсан, хүүхдийн дэргэд архи дан согтуурсан, мансуурсан, хүчирхийлэл үйлдсэн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хоёр зуун нэгжээс гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, дээрх үйлдлийн улмаас хүүхдийн эрүүл мэндэд хор уршиг учирсан, амь нас хохирсон бол Эрүүгийн хуулийн 16 дугаар бүлгийн 16.11 дүгээр зүйлд заасны дагуу дөрвөн зуун тавин нэгжээс таван мянга дөрвөн зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл нэг сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, хоёр жилээс найман жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заасан байна^{7,7}.

Цагдаагийн байгууллагаас Монгол Улсын Хүүхдийн эрхийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиудыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр Цагдаагийн албаны тухай хуулинд тусгайлсан заалтыг оруулж, холбогдох журмуудыг боловсруулан батлуулж, хүүхдийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр чиг үүргийнхээ хүрээнд хурал, зөвлөгөөн, уулзалт, хэлэлцүүлэг, өдөрлөг, сургалт, сурталчилгааны ажлуудыг тасралтгүй зохион байгуулж, хорихоос өөр төрлийн ял шийтгэлтэй хүүхдэд захиргааны хяналт тогтоох, хараа хяналтгүй хүүхдийн асуудлыг шийдэхэд туслалцаа үзүүлэх зэрэг ажлуудыг тогтмол зохион байгуулж байгаа боловч хүүхэд бүрт хүрч чадахгүй байгаа нь гэмт хэрэг өсөхөд нөлөөлдөг байна.

Дүгнэлт: Насанд хүрээгүй хүнээс гэмт хэрэг үйлдсэн, гэмт хэргийн халдлагад өртөж хохирсон талаарх нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, шалтгаан нөхцөлийг тоймлон үзсэнээр дараах дүгнэлтэд хүрч байна.

- Манай улс орны хувьд насанд хүрээгүй хүн үйлдсэн гэмт хэргийн ихэнх хувийг хулгайлах гэмт хэрэг эзэлж байна. Хулгайлах гэмт хэрэг бол үндсэндээ хүн амын ажилгүйдэл, ядууралтай холбоотой ч гэр бүлээ тэжээх амьдралын аргагүй эрхэнд хулгай хийж байгаа хүүхэд тоотой хэд байх ч амар хялбараар мөнгө олох, зугаацах, мөнгө олж тоглоом тоглох зэрэг хүсэл сонирголоор хулгайн гэмт хэрэг үйлддэг байна.

- Сүүлийн үед хүүхдийн хүмүүжил, ёс суртахууны төлөвшилөөс шалтгаалан бусдын бие махбодид хөнгөн, хүнд, хүндэвтэр гэмтэл санаатай болон санамсаргүйгээр гэмт хэрэг үйлдэж байна.

⁷ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Монгол Улсын зөрчлийн тухай хууль

- Хүүхдийн эрхийг хамгаалах төрийн болон төрийн бус байгууллагуудын үйл ажиллагаа нэгдмэл бус, зарим төрийн бус байгууллагууд гагцхүү ашиг олохын төлөө ажиллаж буй хандлага байгаа юм. хүүхдийн төлөө ажилладаг байгууллагууд хүүхдийн гэмт явдалтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажилд оролцох нь дутмаг байна гэсэн дүгнэлтийг хийж байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Хүүхдийн эрхийг хамгаалах, тэдний сурч боловсрох, чөлөөт цагийг өнгөрөөх, зөв төлөвшүүлэх чиглэлээр үнэ төлбөр багатай, үр дүнтэй сургалтыг дүүрэг, орон нутагт зохион байгуулж, эцэг, эх гэр бүлд нь эрх зүйн мэдлэг олгох;

2. Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагаас цахим тоглоомын газруудад хяналт тавьж, зөвшөөрөгдсөн насны хүүхдүүдэд цагийн хязгаартай үйлчлэх.;

3. Гэмт хэргийн улмаас хохирсон хүүхдийн сэтгэл зүйг засах мэрэгжлийн зөвөлгөө өгдөг байгууллагуудын үйл ажиллагааг төрөөс дэмжих, үйл ажилаагааг нь идэвхижүүлэх.

Ашигласан материалын жагсаалт

- Монгол Улсын Эрүүгийн хууль 2015 он
- Хүүхдийн эрхийн тухай хууль 2016 он
- Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль 2016 он
- Монгол улсын зөрчлийн тухай хууль 2017 он
- Үндэсний статистикийн хороо -2021 оны эхний 2 сарын байдлаар